

Mari Ainasoja

AUTISMI LASTEN KUVAKIRJOISSA

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Huhtikuu 2022

TIIVISTELMÄ

Mari Ainasoja: Autismi lasten kuvakirjoissa
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma
Huhtikuu 2022

Tässä laadullisessa tutkimuksessa tutkittiin, kuinka autismi näkyy lasten kuvakirjoissa. Autististen lasten määrä on lisääntynyt viime vuosina. Tähän on oletettavasti vaikuttanut entistä varhaisempi ja tarkempi autismin diagnosointi. Varhaiskasvatuksen integraation yleistyessä on autististen lasten määrä kasvanut myös varhaiskasvatuksessa. Lasten kuvakirjat ovat varhaiskasvatuksen yksi pedagoginen työkalu, jonka avulla lasten kanssa voidaan käsitellä esimerkiksi erilaisuutta tai vaikeita aiheita.

Autismia käsitteleviä lasten kuvakirjoja on suomeksi ilmestynyt vasta 2000-luvulla ja tutkimusta varten löytyi ainoastaan neljä suomenkielistä autismia käsittelevää lasten kuvakirjaa. Kirjat olivat ilmestyneet vuosina 2003–2021 ja näistä kolme oli käännöskirjallisuutta ja yksi oli alkuperältään suomalainen lasten kuvakirja. Tutkin kuinka autismi näkyy näissä kuvakirjoissa teksteissä ja kuvissa ja lisäksi tutkin tekstin ja kuvan suhdetta eli tukivatko ne toisiaan. Tutkimus toteutettiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla.

Tutkimustuloksista tuli ilmi, että kirjoissa käsiteltiin hyvin ja monipuolisesti autismin tyypillisiä piirteitä ja autistisen lapsen tapaa toimia erilaisissa tilanteissa. Kirjoissa oli eroja lähinnä autisminpiirteiden painotusten suhteen, mutta kaikista kirjoista kuitenkin löytyi autismin keskeisimpiä piirteitä, niin teksteissä kuin kuvissakin. Pääsääntöisesti kirjoissa teksti ja kuvat tukivat toisiaan lasten kuvakirjalle tyypilliseen tapaan.

Loppupohdinnassa tultiin tulokseen, että nämä analysoidut lasten kuvakirjat antavat realistisen kuvan autistisen lapsen arjesta taitoineen ja haasteineen. Näiden kirjojen avulla pystyy lasten kanssa keskustelemaan autistisen lapsen erityispiirteistä ja tavoista toimia eri tilanteissa ja mahdollisesta reagoinnista erilaisiin aistiärsykkeisiin. Nämä kirjat ovatkin oiva pedagoginen työkalu varhaiskasvatusryhmässä, jossa on autistisia lapsia.

Avainsanat: Autismi, lasten kuvakirja

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYKYS	6
2.1	Autismi	6
2.1.1	<i>Sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeudet</i>	7
2.1.2	<i>Sosiaalisen kommunikoinnin vaikeudet</i>	7
2.1.3	<i>Sosiaalisen mielikuvituksen vaikeudet</i>	8
2.1.4	<i>Tyypilliset muut erityispiirteet</i>	8
2.2	Lasten kuvakirja	9
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	12
3.1	Tutkimustehtävä	12
3.2	Tutkimusmenetelmä.....	12
3.3	Tutkimusaineisto ja analyysi	13
3.3.1	<i>Ystäväni Aapo, jolla on autismi</i>	14
3.3.2	<i>Minä ja minun siskoni</i>	15
3.3.3	<i>Puhuminen ei ole minun juttuni</i>	16
3.3.4	<i>Kaarle Karhun kirja</i>	16
3.4	Eettiset kysymykset	17
4	TUTKIMUKSEN TULOKSET	19
4.1	Autismin kuvaus Ystäväni Aapo, jolla on autismi -kirjassa	19
4.2	Autismin kuvaus Minä ja minun siskoni -kirjassa.....	21
4.3	Autismin kuvaus Puhuminen ei ole minun juttuni! -kirjassa.....	21
4.4	Autismin kuvaus Kaarle Karhun kirja -kirjassa.....	22
5	POHDINTAA	24
5.1	Yhteenveto ja johtopäätökset.....	24
5.2	Pohdintaa tuloksista	26
5.3	Tutkimuksen luotettavuus	27
5.4	Jatkotutkimusaiheita	28
	LÄHTEET	29
	LIITTEET	31

1 JOHDANTO

Autististen lasten määrä on kasvanut viime vuosina. Osasyynä on autismin parantunut ja aiempaa varhaisempi diagnosointi (Timonen ym. 2019, s. 52). Kasvava autististen lasten määrä näkyy myös varhaiskasvatuksessa. Integraation yleistyessä varhaiskasvatuksessa, ovat autistiset lapset tulleet osaksi varhaiskasvatuksen lapsiryhmiä. Autistinen lapsi voi olla varhaiskasvatuksessa vanhempien työssäkäynnin vuoksi, mutta autistiselle lapselle varhaiskasvatusta tarjotaan myös kuntouttavana tukimuotona.

Autistisen lapsen käytös voi aiheuttaa ihmetystä muissa ryhmän lapsissa. Olisi tärkeää lisätä muiden lasten tietoisuutta autistisen lapsen erityispiirteistä ja erilaisesta käyttäytymisestä. Varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa lasten kuvakirjat ovat hyvä keino erilaisten, vaikeidenkin asioiden käsittelyyn. Halusin selvittää, että miten autismi näkyy lasten kuvakirjoissa ja tämän perusteella pohdin johtopäätöksissä, voisiko autistista lasta käsittelevät kuvakirjat olla hyvä pedagoginen apuväline varhaiskasvatuksessa. Aihe kiinnostaa minua ammatillisesti, sillä varhaiskasvatuksen opettajana on hyvä olla tietoinen autismitietämisen lapsista sekä siitä, miten tehdä muu lapsiryhmä tietoiseksi autismitietämisen piirteistä ja miten tiiminä ennakoida näitä asioita. Lapset voivat esittää erilaisia kysymyksiä, kuten: "Miksi joku saa syödä sormin?", "Miksi joku ei osaa puhua, vaan äänтелеe oudosti?", "Miksi tuo lukee aina tuota samaa kirjaa?" tai "Miksi tuo ottaa lelun kädestä?" Joten myös tällaisia kysymyksiä varten olisi hyvä muiden lasten kanssa perehtyä autistisen lapsen piirteisiin ja tapaan toimia erilaisissa tilanteissa.

Tutkimuksia on tehty muun muassa autistisen lapsen saamasta tuesta varhaiskasvatuksessa, autistisen lapsen haastavasta käyttäytymisestä ja autistisen lapsen tekemistä kommunikoinnin aloitteista varhaiskasvatuksessa. Palomäen (2013, s. 74) tutkimus toi esille, että autistiset lapset kommunikoivat ja tekevät aloitteita useimmiten aikuisille kuin muille ryhmän lapsille. Asioita olisi hyvä katsoa myös muun ryhmän kannalta. Muiden lasten suhtautumista

autistiseen lapseen varhaiskasvatuksessa on tutkittu vähän. Myöskään tutkimusta siitä, miten varhaiskasvatusryhmän lasten kanssa on käsitelty tilannetta, jossa ryhmään on tullut autistinen lapsi, on tutkittu hyvin niukasti.

Tutkimusta varten löysin neljä suomenkielistä lasten kuvakirjaa, jotka käsittelevät autismia. Halusin selvittää, kuinka autismi tulee esille näissä kuvakirjoissa ja tämän perusteella pohtia miten kirjoja voisi hyödyntää varhaiskasvatuksessa pedagogisina työvälineinä. Keskeiset käsitteet tässä tutkimuksessa ovat autismi ja lasten kuvakirja. Käsitteiden avaamisen jälkeen tutkimuksessa esitellään tutkimuskysymys ja sen jälkeen analyysin teko vaihe vaiheelta. Teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä saadut tutkimustulokset esitellään tulosluvussa ja lopuksi vedetään vielä yhteen tulokset ja pohditaan, miten kirjoja voisi hyödyntää omassa työssäni varhaiskasvatuksessa.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Seuraavassa luvussa esitellään tutkimuksen keskeiset käsitteet autismi ja lasten kuvakirjat, sekä avataan aiempaa tutkimusta näistä teemoista.

2.1 Autismi

Autismi on aivojen neurobiologinen kehityshäiriö (Avellan & Lepistö, 2008, s. 9; Ikonen & Suomi, 1998). Sen seurauksena lapsen vuorovaikutustaidot ja viestintä ovat erilaista kuin normaalisti kehittyneillä lapsilla. Autistinen lapsi myös kokee ja aistii ympäröivän maailman omalla tavallaan ja hänen tapansa hahmottaa maailmaa poikkeaa totutusta ja tavallisesta (Kerola ym. 2009, s. 23; Partanen, 2010, s. 24). Autisteilla on kuitenkin havaittu yhteisiä tunnusomaisia piirteitä, jotka ovat vaikeudet sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, sosiaalisessa kommunikoinnissa ja sosiaalisessa mielikuvituksessa (Pike, 2017, s. 32). Muita autismin piirteitä voi olla aistien erityispiirteet, toistuva ja rajoittunut käyttäytyminen ja erityiset mielenkiinnon kohteet (Pike, 2017, s. 32; Taylor, 2011, s. 19). Autismi on elinikäinen kehityshäiriö, mutta autistin kehitykseen voidaan kuntoutuksella vaikuttaa merkittävästi (Avellan & Lepistö, 2008, s. 9). Autismi ilmenee todella yksilöllisesti ja sen aiheuttamat rajoitteet ovat myös yksilöllisiä. Onkin todettu, että tavattuasi yhden autistin, olet tavannut todella vain yhden autistin (Autismiliitto). Autismin diagnostiikka on muuttumassa niin, että viralliseksi diagnoosiksi on tulossa autismikirjon häiriö, joka kattaa eri autismin muodot, Aspergerin oireyhtymän ja muut laaja-alaiset kehityshäiriöt (Autismiliitto). Käytän kuitenkin selkeyden vuoksi tässä tutkimuksessa termiä autismi.

2.1.1 Sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeudet

Autistisella henkilöllä sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeudet näkyvät tyypillisesti katsekontaktin puutteena ja siksi suhtautuminen muihin ihmisiin vaikuttaa välinpitämättömältä (Kerola ym., 2009, s. 25). Tämä vaikeuttaa huomattavasti kaverisuhteiden luomista ja ylläpitämistä. Kerola kollegoineen (2009, s. 25) toteavat, että tyypillisesti autisti on omissa oloissaan erillään muista. Autistiset lapset eivät välttämättä kiinnitä huomiota muihin lapsiin tai heidän tekemisiinsä, vaan keskittyvät omaan toimintaansa. Autistinen lapsi saattaa ottaa myös leluja tai tavaroita toisen kädestä, eikä siinä tilanteessa reagoi mitenkään toisen lapsen mahdolliseen tunnereaktioon, kuten itkuun. Taylorin (2011, s. 18) mukaan autistilla onkin vaikeus ymmärtää toisten ihmisten ilmeitä ja eleitä, eivätkä he siten ymmärrä, että mitä toinen ihminen ajattelee. Autistit kärsivätkin usein kontekstisokeudesta (Timonen ym., 2019, s. 111). Tutkimuksissa on havaittu, että autistit eivät välttämättä katso koko kasvoja, vaan keskittyvät vain johonkin kasvojen osaan ja siksi tulkitsevat ilmeet usein väärin (Vermeulen, 2019, s. 116).

Heikot sosiaaliset taidot tuovat mukanaan myös haasteita. Autistin on vaikea ymmärtää sosiaalisia sääntöjä, ne kun eivät konkreettisesti näy mitenkään, vaan ovat sanattomia sopimuksia (Kerola ym., 2009, s. 137). Toisten lasten voikin olla vaikea ymmärtää autistisen lapsen käyttäytymistä, autisti kun ei välttämättä reagoi mitenkään toisten lasten aloitteisiin, joten käytös voi vaikuttaa itsekkäältä.

2.1.2 Sosiaalisen kommunikoinnin vaikeudet

Kommunikoinnin vaikeudet tulevat yleensä esiin ensimmäisenä, sillä autistilla on vaikeuksia kielen tuottamisessa ja ymmärtämisessä (Kerola ym., 2009, s. 25). Vaikeudet näkyvät myös ei-kielellisessä viestinnässä, eli ilmeiden ja eleiden ymmärtämisessä ja käyttämisessä (Ikonen & Suomi, 1998; Kerola ym., 2009, s. 61). Autistinen lapsi saattaa äännellä monella erilaisella tavalla, mutta ei välttämättä tuota ymmärrettävää puhetta ollenkaan. Autistisen lapsen kielenkehitys eroaakin tavanomaisen lapsen kielenkehityksestä, sillä se perustuu näköaistiin, mekaaniseen muistiin ja toistuviin tilanteisiin (Kerola ym., 2009, s.

61). Tämän vuoksi autistisen lapsen kanssa käytetään kommunikoinnin tukena usein kuvia tai tukiviittomia (Timonen ym., 2019, s. 277).

Kontekstisokeus sanojen ja lauseiden suhteen tuottaa myös haasteita autisteille. Kielessä merkitystä on sanojen tuntemisella ja niiden ymmärtämisellä ja ymmärtämiseen tarvitaan kontekstia, sillä samoilla sanoilla voi olla eri merkityksiä (Vermeulen, 2019, s. 168–169). Tämä tuo kommunikointiin haastetta, sillä autisti ymmärtää puheen kirjaimellisesti (Ikonen & Suomi, 1998). Siksi on erityisen tärkeää puhua autistiselle lapselle selkeästi ja lyhyillä lauseilla. Näin viestinsä saa todennäköisesti paremmin perille.

Autistin vaikeudet kielen tuottamisessa ja ymmärtämisessä voivat aiheuttaa myös haastavaa käytöstä. Autistinen lapsi kun ei pysty ilmaisemaan tunteitaan kielen avulla, niin ne voivat purkautua huutona ja raivona (Kerola ym., 2009, s. 60–61). Nämä tilanteet ovat myös kasvattajille haastavia, sillä ilman yhteistä kieltä on vaikea tietää, mistä raivo ja huuto johtuu.

2.1.3 Sosiaalisen mielikuvituksen vaikeudet

Sosiaalisen mielikuvituksen haasteet tulevat esiin abstraktien ja käsitteellisten asioiden ymmärtämättömydessä, autisti nimittäin ymmärtää asiat yleensä kirjaimellisesti ja siksi kokonaisuuksien ja asiayhteyksien hahmottaminen on hankalaa (Kerola ym., 2009, s. 25). Tämä tuo haasteita autistisen lapsen leikkitaidoille. Autistinen lapsi saattaa olla esimerkiksi kiinnostuneempi lelun yksityiskohdista, kuin sillä leikkimisestä (Avellan & Lepistö, 2008, s. 11). Autistille on myös haastavaa ymmärtää muiden ihmisten käyttäytymistä tai ennakoida sitä, hän ei myöskään pysty kuvittelemaan tilanteita oman elämänsä ulkopuolelta (Pike, 2017, s. 32). Autistiselle lapselle onkin vaikeaa asettua toisen ihmisen asemaan tai nähdä asiaa toisen ihmisen silmin (Avellan & Lepistö, 2008, s. 11).

2.1.4 Tyypilliset muut erityispiirteet

Autisteilla on huomattu olevan myös muita tyypillisiä käyttäytymispiirteitä, joita ovat toistuva käsien ja esineiden heiluttelu, ääntely ja jumittuminen esimerkiksi esineiden järjestelyyn (Kerola ym., 2009, s. 25). Taylor (2011, s. 33) kertookin, kuinka autistille saattaa olla tärkeää tietyt rutiinit, kuten lelujen järjestäminen

tiettyyn asentoon ennen nukkumaan menoa tai, että eri ruoka-aineet eivät saa koskea toisiinsa lautasella. Näiden oletetaan olevan yhteydessä autistin turvallisuuden tunteen luomiseen, mutta niillä voi olla yhteyttä myös aistikokemuksen poikkeavuuteen liittyvään tarpeeseen (Kerola ym., 2009, s. 25).

Autistit reagoivat usein poikkeavasti myös aistiärsykkeisiin (Ikonen & Suomi, 1998). Berggren (2020) jakaa aistiongelmät kolmeen kokonaisuuteen, jotka ovat aisteihin yliherkästi reagoiminen, aisteihin heikosti reagoiminen ja aistimushakuisuus. Aisteihin yliherkästi reagoiva lapsi, reagoi helposti ja todella nopeasti pieneenkin määrään herkistävää aistimusta, saattaen saada stressireaktion (Berggren, 2020). Tuntoyliherkkä lapsi saattaa reagoida voimakkaasti vaatteiden eri materiaaleihin ja kuuloyliherkkä taas ääniin, joita muut lapset eivät noteeraa sen kummemmin. Näissä tilanteissa autistinen lapsi saattaa peittää korvansa ja juosta pois tilanteesta, jossa on hänelle liikaa ääniä (Kerola ym., 2009, s. 101). Reagointiin vaikuttaa aina moni tekijä, kuten vireystila, ympäristön vaihtuminen tai verensokeri, joten on todella hankalaa ennakoita mahdollisen stressireaktion laukaisijaa (Berggren, 2020). Aistimukseen heikosti reagoiva lapsi taas saattaa hakea tietoisesti vahvoja aistimuksia tai toimia passiivisesti (Berggren, 2020). Mikäli lapsen tuntoaisti on heikosti reagoiva aisti, voi lapsi aiheuttaa itselleen tahattomasti myös vaaratilanteita. Havainnoimalla on huomattu, että autistinen lapsi saattaa jopa lyödä tai purra itseään saadakseen riittävästi tuntoaistimuksia (Kerola ym., 2009, s. 102). Aistitoimintojen herkkyydet vaikuttavat autistin toimintakykyyn läpi elämän (Partanen, 2010, s. 33). Olisikin tärkeää tietää ja tuntea lapsen mahdolliset aistiherkkyydet, jotta häntä voisi tarvittaessa tukea tai helpottaa aistiärsyketulvaa. Autistista lasta voidaan myös asteittain siedättää aistiärsykkeiden suhteen, jolloin aistiherkkyden vaikutus lapsen arkeen vähenee (Avellan & Lepistö, 2008, s. 24). Aistihakuinen lapsi taas hakee yleensä voimakkaita ja pitkäkestoisia aistimuksia (Berggren, 2020). Pieni lapsi tunnustelee normaalisti suullaan asioita ja materiaaleja, mutta aistihakuinen lapsi saattaa vielä kouluikäisenäkin laittaa tavaroita suuhunsa ja tunnustella niitä.

2.2 Lasten kuvakirja

Kirjaan verrattuna lasten kuvakirjan historia on lyhyt. Ensimmäisenä lasten kuvakirjana pidetään saksalaisen Heinrich Hoffmannin kirjoittamaa Jörö-Jukkaa,

joka ilmestyi vuonna 1845 (Heinimaa, 2001). Lasten kuvakirjalla on monia määritelmiä. Yhden yleisesti käytetyn määritelmän mukaan lasten kuvakirjassa teksti ja kuva muodostavat tasapainoisen kokonaisuuden, siinä sana ja kuva täydentävät toisiaan, luoden yhdessä merkityksiä ja toimien keskenään vuorovaikutuksessa (Heikkilä-Halttunen, 2015, s. 40; Heinimaa, 2001). Teksti ei siis toimi ilman kuvaa, eikä kuva ilman tekstiä. Kuvalla saattaa olla jopa tekstiä määräävämpi asema, varsinkin tunnetilojen ilmaisussa, siksi kuvalla on usein pehmentävä tai tekstiä tukeva merkitys, hankalia aiheita käsittelevissä kuvakirjoissa (Heikkilä-Halttunen, 2010, s. 16).

Alkujaan lapsille suunnatut kuvakirjat olivat puhtaasti opettavaisia ja niiden avulla lapsille opetettiin toivottuja arvoja (Heinimaa, 2001). Heinimaa (2001) toteaa, että samaan tarkoitukseen kuvakirjoja voi käyttää edelleen, mutta nykyään niillä vaikutetaan enemmän lasten maailmankuvaan ja asenteisiin. Laukka (2001) sanoo, että vaikka kuvakirjoissa ei ole kyse opetus kuvasta, niin siitä huolimatta lapsi oppii ja lastenkirjan tekijä on aina myös kasvattaja, vaikka hän ei niin itse välttämättä halua ajatella. Kuvakirja onkin lapselle viihtymisen lisäksi, aina myös oppimisen väline ja se tarjoaa lapselle tunne-elämyksiä, jotka opettavat tuntemaan myötätuntoa ja iloa, mutta myös hallitsemaan pelkoja (Heikkilä-Halttunen, 2010, s. 28). Nykyään myös lyhyet sadut ilmestyvät usein kuvakirjan muodossa, samoin kuin klassikkosatuja kuvitetaan enenevässä määrin kuvakirjoiksi (Suojala, 2001). Suojala (2001) ajattelee tämän johtuvan nykylasten totumisesta värikkääseen kuvalliseen viestintään, eivätkä kustantajat halua ottaa riskiä ja julkaista satuja perinteisessä muodossa vaan kuvitettuna kuvakirjoina.

Kuvakirjojen aiheet ovat nykyään todella moninaiset ja ne tuovat koko maailman pienen lapsen ulottuville ja laajentavat lapsen käsitystä elämästä (Heikkilä-Halttunen, 2015, s. 49, 52). Nykyään löytyy myös vaikeita asioita käsitteleviä lasten kuvakirjoja, joiden avulla perheet ja kasvattajat voivat käsitellä lapsen kanssa esimerkiksi kuolemaa, sairautta tai vanhempien avioeroa. Neurologisia vaikeuksia, muun muassa autismia, käsitteleviä lasten kuvakirjoja on alkanut ilmestyä vasta 2000-luvulla, jolloin myös aiheeseen liittyvää tutkimustietoa on ollut enemmän saatavilla (Heikkilä-Halttunen, 2010, s. 174). Näiden kirojen taustalla on ajatus, että jakamalla asiallista tietoa, voidaan

vähentää ennakkoluuloja asiasta (Heikkilä-Halttunen, 2010, s. 175). Siksi kuvakirjat ovat hyvä tapa opettaa lapsia myös erilaisuuden hyväksymiseen.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimustehtävä

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten autismi näkyy lasten kuvakirjoissa. Perehdyn autismia käsittelevien lasten kuvakirjojen tekstiin, kuviin ja niiden suhteeseen.

Tutkimuskysymys on:

1. Miten autismi on kuvattu lasten kuvakirjoissa?

3.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan monitahoisesti ja sille on tyypillistä hypoteesittomuus (Hirsjärvi ym. 2015, s. 164). Eskolan ja Suorannan (2001, s. 15) mukaan laadullinen aineisto voi olla syntynyt myös tutkijasta riippumatta ja voi olla kirjallista tai kuvallista aineistoa, kuten tässä tutkimuksessa olevat lasten kuvakirjat. Laadullisen tutkimuksen kulkua ei pysty täysin suunnittelemaan etukäteen valmiiksi. Varto (2011) toteaaakin, että tutkimusta tehdessä on aina varauduttava yllätyksiin, siksi sen tekemisen suhteen kannattaa olla mahdollisimman avoin.

Käytän tutkimuksessa lasten kuvakirjoja, jotka luokitellaan valmiiksi aineistoksi ja sopivat mainiosti laadullisen tutkimuksen analyysin kohteeksi (Eskola & Suoranta, 2001, s. 118). Valmista aineistoa käytettäessä, ei tarvitse hakea erikseen tutkimuslupaa. Aineiston analysointiin käytin sisällönanalyysia, sen avulla voidaan analysoida dokumentteja, tässä tapauksessa kirjoja, systemaattisesti ja objektiivisesti (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 103). Analyysitavalla saadaan aineistosta tiivistetty kuvaus, mutta ei suoraan valmiita tuloksia (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 103). Johtopäätökset tutkijan täytyy tehdä itse. Eskola ja Suoranta (2001, s. 15) kuitenkin toteavat, että laadullisessa

tutkimuksessa tutkimussuunnitelma elää tutkimuksen mukana. Tämän toi esille myös Hirsjärvi kollegoineen (2015, s. 164) toteamalla, että tutkimuksen suunnitelmia muutetaan olosuhteiden mukaisesti. Huomasin tämän sisällönanalyysia tehdessäni. Kirjojen tekstin pelkistys lähti aineistosta ja analyysiyksiköt tulivat tekstistä, ollen autismia kuvaavia termejä tai asioita. Analyysin loppuvaiheessa huomasin kuitenkin kokoavien käsitteiden tulevan suoraan teoriaosan käsitteistä. Tuomi ja Sarajärvi (2011, s. 96) määrittelevätkin tällaisen analyysin teoriaohjaavaksi analyysiksi. Teoriaohjaavassa analyysissa on havaittavissa aikaisemmin käsitellyn tiedon vaikutus, mutta se ei kuitenkaan testaa itse teoriaa (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 97).

3.3 Tutkimusaineisto ja analyysi

Tutkimusaineistona on lasten kuvakirjoja, jotka käsittelevät autismia. Autismia käsitteleviä suomenkielisiä kuvakirjoja on melko vähän. Syynä voi olla pienen maan pieni lukijakunta, jolloin myös kirjojen markkinaosuus jää pieneksi. Kustantajan näkökulmasta nämä voivat olla kannattamattomia kustannettavia. Onneksi suomenkielisiä autismia käsitteleviä lasten kuvakirjoja kuitenkin löytyi, tosin vain neljä kappaletta, näistä yksi oli suomalainen ja kolme muuta oli käännettyjä kirjoja. Aloitin autismia käsittelevien lasten kuvakirjojen haun ensin Google-hakukoneen avulla. Hakusanoilla ”autismi” ja ”lastenkuvakirja”, hakukone antoi ensimmäiseksi Tampereen kaupungin sivuilta kirjavinkkilistan, joka oli suunnattu lapsiperheille, joista löytyy neuropsykiatrisia haasteita. Seuraavaksi laitoin samat hakusanat piki verkkokirjastoon. Sieltä löytyi jo enemmän autismia käsitteleviä lasten kuvakirjoja. Erilaisten netti- ja verkkokirjastohakujen jälkeen löytyi lopulta neljä suomenkielistä autismia käsittelevää lasten kuvakirjaa. Tässä tutkimuksessa analysoin näitä kirjoja. Kaikki tutkittavat lasten kuvakirjat löytyivät kirjastosta.

Analysoitavat lasten kuvakirjat ovat:

1. Michèle Larchez, Francis Treiber (2003) – *Ystäväni Aapo, jolla on autismi*
2. Rose Robbins (2019) – *Minä ja minun siskoni*
3. Rose Robbins (2020) – *Puhuminen ei ole minun juttuni!*
4. Salla Hewitt, Timothy Austen (2021) – *Kaarle Karhun kirja*

Analysoin jokaisen näistä lasten kuvakirjoista erikseen. Analyysissa keskityin tutkimuskysymyksen mukaisesti autismin kuvaukseen näissä kuvakirjoissa. Näissä lasten kuvakirjoissa oli teksti pääasiassa keskittynyt käsittelemään autistisen lapsen tapoja toimia ja reagoida erilaisiin tilanteisiin. Kaikissa näissä kirjoissa, tekstiä pelkistäessä, sieltä nousi selkeästi esille autismiin liittyviä piirteitä. Lisäksi Robbinsin kirjoissa tekstiä oli todella vähän ja se oli valmiiksi jo pelkistetyssä muodossa. Tekstin tiiviyn vuoksi analysoinnissa ei tullut monia ala- ja yläluokkia, joita olisi voinut yhdistää yhdeksi pääluokaksi, joka on sisällönanalyysille tyypillistä (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 111–112). Pelkistetyistä tekstistä pystyi poimimaan autistiselle lapselle tyypillisen piirteen tai tavan toimia ja sen jälkeen nämä määritelmät pystyi luokittelemaan teoreettisten käsitteiden alle. Joissain tilanteissa jo pelkistetty teksti itsessään olikin selkeästi autismin piirre tai autistin tapa toimia. Lopulliseksi kirjojen analysointitavaksi tuli siis teoriaohjaava sisällönanalyysi, siinä teoreettiset käsitteet ovat valmiina, eikä niitä luoda suoraan aineistosta (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 117).

3.3.1 Ystäväni Aapo, jolla on autismi

Kirja on alkuperältään ranskankielinen ja se on suunniteltu ja toteutettu vapaaehtoisvoimin. Kirjan myynnistä saatavat tuotot menevät Elsassin alueen autististen henkilöiden tukemiseksi ja auttamiseksi. Kirjan lopussa kerrotaan autismin erityispiirteistä ja lisäksi siellä on muistio autismista. Kirjassa Aapon ystävä ja isovelji kertovat Aapon arjesta ja erityispiirteistä (Heikkilä-Halttunen, 2010, s. 175). Taulukossa 1 on esimerkki kirjan sisällön analysoinnista. Kirjan sivuja ei ollut numeroitu, joten ne puuttuvat taulukosta.

TAULUKKO 1. Esimerkki Ystäväni Aapo, jolla on autismi -kirjan analysoinnista

Pelkistetty teksti	Autismin piirre	Käsitteet
matkii puhetta tai ei puhu ollenkaan, puheen tuottaminen vaikeaa	puheen erityispiirteet tai ei puhu ollenkaan	sosiaalisen kommunikoinnin vaikeudet

ei ymmärrä ilmeitä ja eleitä, ei katso silmiin	ei ymmärrä ilmeitä ja eleitä, ei katso silmiin	sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeudet
tekee samoja asioita jatkuvasti, katsoo samaa elokuvaa uudelleen ja uudelleen	saman asian toistamista	autismin erityispiirteet, jumittuminen, rutiinit
vaikea käyttää mielikuvitusta leikeissä, ei osaa esittää rooleja	mielikuvituksen vaikeus	sosiaalisen mielikuvituksen vaikeudet

Kirjan kuvat ovat selkeitä, värikkäitä ja koko sivun tai aukeaman kokoisia. Kirjan sivuilla on tekstiä yhden tai kahden kappaleen verran, ja kuvat tukevat tekstiä ja teksti kuvia.

3.3.2 Minä ja minun siskoni

Kirja on alkuperältään englanninkielinen. Kirjassa on jokaisella sivulla enintään yksi virke ja kuva on koko sivun tai aukeaman kokoinen. Kirjassa onkin kuvalla suuri merkitys, jota teksti täydentää. Kirjassa veli kertoo autistisen siskonsa erilaisuudesta. Kirjan hahmot ovat mielikuvituksellisia, eivät selkeästi ihmisiä tai eläimiä. Taulukossa 2 on esimerkki kirjan sisällön analysoinnista. Kirjan sivuja ei ollut numeroitu, joten ne puuttuvat taulukosta.

TAULUKKO 2. Esimerkki Minä ja minun siskoni -kirjan analysoinnista

Pelkistetty teksti	Autismin piirre	Käsitteet
ei osaa sanoa sanoja, äänтелеe paljon	ei tuota selvää puhetta	sosiaalisen kommunikoinnin vaikeudet
sisko on ilkeä mummille	ilkeä käyttäytyminen	sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeudet
sisko ei siedä halailua	ei siedä kosketusta	autismin erityispiirteet, aistiyliherkkyys

3.3.3 Puhuminen ei ole minun juttuni

Kirja on alkuperältään englanninkielinen. Kirjassa on jokaisella sivulla yksi tai korkeintaan kaksi virkettä ja kuva on koko sivun tai aukeaman kokoinen. Kirjassa onkin kuvalla suuri merkitys, jota teksti täydentää. Kirja on jatko-osa Minä ja minun siskoni kirjalle. Taulukossa 3 on esimerkki kirjan sisällön analysoinnista. Kirjan sivuja ei ollut numeroitu, joten ne puuttuvat taulukosta.

TAULUKKO 3. Esimerkki Puhuminen ei ole minun juttuni -kirjan analysoinnista

Pelkistetty teksti	Autismin piirre	Käsitteet
sisko ajattelee, ettei puhu, mutta veli puhuu	ei puhetta ollenkaan	sosiaalisen kommunikoinnin vaikeudet
sisko ei kestä ruokailun ääniä	äännet ärsyttävät	autismin erityispiirteet, aistiyliherkkyys
lelupupu on hukassa	tietty lelu tärkeä	autismin erityispiirteet, rutiinit tärkeitä

3.3.4 Kaarle Karhun kirja

Kirja oli ainoa alkuperältään suomalainen kirja. Kirja on lähtenyt liikkeelle autistisen lapsen äidin ja autististen lasten kanssa työskentelevän Hewittin tarpeesta lisätä tietoisuutta autismista. Kirja pitää sisällään kuusi tarinaa autistisesta Kaarle Karhusta ja hänen veljestään Vilkkaasta Viljamista. Tarinoissa käsitellään muun muassa Kaarle Karhun ainutlaatuisuutta, aisteja, toimintaa muiden kanssa ja tunteita. Tarinoiden yhteydessä on Äitikarhun vinkkejä sujuvampaan arkeen, joita vanhemmat ja ammattilaiset voivat hyödyntää. Taulukossa 4 on esimerkki kirjan sisällön analysoinnista.

TAULUKKO 4. Esimerkki Kaarle Karhun kirja -kirjan analysoinnista

Pelkistetty teksti	Autismin piirre	Käsitteet
Kaarle keräilee ja järjestää tavaroita s. 10	tavaroiden järjestäminen	autismin erityispiirteet, tavaroiden järjestäminen

Kaarlen tavarat tarkassa järjestyksessä s. 16	tavarat oikeilla paikoillaan	autismin erityispiirteet, rutiinit tärkeitä
Kaarlen aistit hyvin herkät s. 18	aistiyliherkkyys	autismin erityispiirteet, aistiyliherkkyys
Kaarle tekee asiat tietyssä järjestyksessä s. 23	rutiinit tuovat turvaa	autismin erityispiirteet, rutiinit tärkeitä
Kaarle haluaa olla omissa oloissaan, eikä vastaa muille s. 25	keskittyminen omaan maailmaan	sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeudet

Kirjan kuvat ovat selkeitä, niissä on käytetty vain muutamaa väriä ja ne tukevat tarinaa. Muista kirjoista poiketen, tämän kirjan kuvat ovat pienempiä ja tekstiä on huomattavasti enemmän. Tekstin ja kuvan suhde onkin erilainen verrattuna muihin analysoituihin kirjoihin. Kuvista tulee kuitenkin hyvin esille Kaarle karhun tunnereaktiot.

3.4 Eettiset kysymykset

Olennaista on noudattaa hyviä tieteellisiä menettelytapoja, jotta tutkimus on luotettava ja uskottava (Kuula, 2006, s. 34). Kuula (2006, s. 34–35) tuo esille, että eettisesti hyvän tutkimuksen tekemiseen kuuluu tieteellisten tietojen, taitojen ja toimintatapojen lisäksi, muun muassa muiden tutkijoiden tekemän työn ja saavutusten kunnioittaminen ja arvostaminen. Tämä osoitetaan lähdeviittein tekstissä, viitteiden tulee olla myös mahdollisimman tarkkoja (Vilkkä, 2021, s. 42). Lisäksi tutkimuksessa tulee käyttää eettisesti kestäviä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä, tällä tarkoitetaan tiedeyhteisön hyväksymiä menetelmiä, sekä oman alan tieteellistä kirjallisuutta (Vilkkä, 2021, s. 41). Tutkimus tulee tehdä ja tulokset julkaista mahdollisimman avoimesti ja rehellisesti ja lisäksi hyvää tieteellistä käytäntöä tulee noudattaa kaikilla tutkimuksen osa-alueilla (Kuula, 2006, s. 35). Myös mahdolliset tutkimuksen puutteet on tuotava raportissa esille (Hirsjärvi ym., 2015, s. 26). Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt noudattamaan edellä mainittuja menettelytapoja.

Tutkijan on hyvä tiedostaa, että pelkästään tutkimusaiheesta päättäminen on eettinen kysymys (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 129). Tutkijan onkin hyvä pohtia, että miksi tutkimukseen ryhdytään ja miksi juuri tietty tutkimusaihe

tutkimukselle on valikoitunut (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 129). Tämän tutkimuksen aiheen valintaan vaikutti vahvasti oma työskentelyni autististen lasten kanssa varhaiskasvatuksessa. Tutkijana pohdinkin, että pystynkö tekemään tutkimuksen täysin puolueettomasti. Oman työni vuoksi minulle on kertynyt tietoa ja kokemusta autististen lasten käyttäytymisestä ja tavasta toimia ja tämä saattaa vaikuttaa tiedostamatta kirjojen analysointiin. Tuomi ja Sarajärvi (2011, s. 134) toteavatkin, että on tärkeää kiinnittää huomiota tutkijan omaan objektiivisuuteen, tämä kun vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Tutkijan on varmasti helpompi olla tutkimuksen suhteen objektiivinen, jos hänellä ei ole tutkittavasta asiasta aikaisempaa tietoa tai kokemusta. Tämän tutkimuksen tutkimusaineisto, lasten kuvakirjat, luokitellaan julkiseksi materiaaliksi, joten erillistä tutkimuslupaa sen käyttöön ei tarvita.

4 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Kaikissa analysoimissani autismia käsittelevissä lasten kuvakirjoissa kuvattiin hyvin ja selkeästi erilaisia autismin tyypillisiä piirteitä, niin tekstissä kuin kuvissakin. Eniten kirjoissa oli eroa autismin piirteiden painotuksessa. Käsittelen tässä jokaisen kirjan tulokset erikseen ja pohdinta osiossa käsittelen kirjojen autismin kuvauksen yhteiset piirteet ja mahdolliset eroavaisuudet.

4.1 Autismin kuvaus Ystäväni Aapo, jolla on autismi -kirjassa

Kirjassa tuodaan hyvin ja laajasti esille autistiselle lapselle tyypilliset sosiaalisen vuorovaikutuksen ja sosiaalisen kommunikoinnin vaikeudet. Paljon tuotiin esille myös muita autistisen lapsen erityispiirteitä, kuten poikkeava käyttäytyminen, aistiherkkyys ja rutiinien tärkeys. Vähemmän taas tuli esille sosiaalisen mielikuvituksen vaikeudet.

Sosiaalisen kommunikoinnin vaikeuksista oli yhdellä aukeamalla monta hyvää ja tyypillistä esimerkkiä. Aukeaman kuvassa Aapo osoittaa sormellaan lentävää leijaa ja kuva antaa tekstille tukea. Teksti, jossa käsitellään sosiaalisen kommunikoinnin vaikeuksia, on seuraavanlainen (Larchez & Treiber, 2003):

Aapo ei juttele ollenkaan niin kuin minä ja Riku. Hän toistaa kaiken, minkä sanon. Hän matkii minua joka kerta, kun hän ei ymmärrä puhettani. Tällainen on Aapon kaikuleikki, josta hän pitää kovasti.

Joskus Aapo vain osoittelee sormella kaikkea ja on ihan hiljaa.

Kun Aapo puhuu, sanat menevät sekaisin ja puheen tuottaminen on vaikeaa. Häntä on hauska kuunnella, koska hänellä on niin korkea ja kimakka ääni. Riku on opettanut minua keskustelemaan Aapon kanssa. Pitää käyttää lyhyitä ja selkeitä lauseita, jotta hän pysyisi hyvin mukana. Näin on parempi!

Kirjassa oli myös sivuja, joissa tuli esille monta autistille tyypillistä piirrettä tai tapaa toimia. Seuraavassa esimerkissä onkin lauseita, jotka olisi voinut luokitella kahdenkin eri autismin piirteen käsitteen alle. Kuvassa äiti ja Aapo ovat

kaupassa, äiti pitää kiukkuista Aapoa kädestä kiinni, Aapon heiluttaessa käsiään. Kuvassa on myös kaupassa oleva asiakas, joka ihmettelee Aapon käytöstä. Tämä kuva tukee osaa sivun tekstistä, joka on seuraavanlainen (Larchez & Treiber, 2003):

Aapo tekee paljon merkillisiä asioita. Hän esimerkiksi haistelee rouva Juutilan ihoa. Puheopettaja ei kuitenkaan toru poikaa, koska hän tietää, että tämä kyllä haluaa sisimmässään käyttäytyä kunnolla. Aapo ei vain tiedä, mikä on kohteliasta ja mikä ei.

Kun Aapo on äitinsä kanssa ostoksilla, hän huutaa, purnaa ja äänтелеhtii oudosti. Lisäksi hän tekee kummallisia liikkeitä niin, että kaikki ihmiset kaupassa ovat ihmeissään. He tuijottavat kaikki Aapoa. He eivät käsitä, miksi hän on tuollainen. Rikukin on kertonut, että häntä hävettää joskus...

Ensimmäisen kappaleen toisen lauseen voisi luokitella kahden eri autismin keskeisen käsitteen alle. Lauseen voisi tulkita niin, että Aapolla on aliherkkä hajuaisti ja hän tarvitsee voimakkaita hajuaisti kokemuksia. Toisaalta lauseen voisi tulkita myös sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeudeksi, sillä autistinen lapsi ei tiedä, kuinka tilanteessa kuuluu käyttäytyä. Ensimmäisen kappaleen loppuosa viittaa tulkintaan sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeudesta.

Jälkimmäisessä kappaleessa tulee esiin sosiaalisen kommunikoinnin vaikeuden aiheuttama haastava käyttäytyminen, sekä autismin erityispiirteissä mainittu käsien heiluttelu. Tekstissä ei erikseen mainita käsien heiluttelua, mutta kuva taas ilmaisee juuri käsien heiluttelua. Tämä on hyvä esimerkki tekstin ja kuvan toisiaan täydentävästä kokonaisuudesta, jonka Heikkilä-Halttunen (2015, s. 40) ja Heinimaa (2001) mainitsevat lasten kuvakirjan määritelmässä.

Kirja antaa Aaposta kuvan myös nerokkaana, sillä hänellä on hyvä muisti ja hän on taitava kokoamaan palapelejä. Kirjan loppupuolella on aukeama, jossa kertoja ja Riku katsovat sivusta, kun Aapo kokoaa kolmiulotteista linnaa muistuttavaa isoa palapeliä. Aukeaman teksti on seuraavanlainen (Larchez & Treiber, 2003):

Aapolla on elefantin muisti, koska hän muistaa kaikki radioasemat ulkoa. Lomamatkalla hän sanelee meille kaikki asemat taajuuksineen, esimerkiksi ”Radio Suomi; 94,0 MHz ja Reissuradio; 102,4 MHz.” Kaikki kanavat tulevat kuin apteekin hyllyltä – suoraan ulkomuistista – uskomatonta!

Olen tosi ylpeä Aaposta!

Aapo palapelintekijänä on vertaansa vailla... jättipuzzlen kokoaminen jopa kolmessa ulottuvuudessa tapahtuu alta aikayksikön... Ranskalaisen suurlinnan rakentaminen seinineen, kattoineen onnistuu Aapolta viidessä tunnissa. Minä ja Riku tuskin pystymme seuraamaan perässä...

Kirjassa autistinen lapsi kuvataan henkilönä, jolla on vaikeuksia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, sosiaalisessa kommunikoinnissa ja sosiaalisessa mielikuvituksessa. Lisäksi Aapolla on autistisen lapsen erityispiirteistä käsien heiluttelua ja rutiininomaista käytöstä. Aapolla on todella hyvä muisti ja hän on erityisen taitava tietokoneiden kanssa ja palapelien kokoamisessa. Aapo käy erityiskoulua ja hänellä on käytössä kotona strukturoitu päiväjärjestys.

4.2 Autismin kuvaus Minä ja minun siskoni -kirjassa

Kirjassa veli kertoo autistisen siskonsa käyttäytymisestä. Kirjan hahmot ovat mielikuvituksellisia, eivät siis ihmisiä tai eläimiä. Kirja on selkeästi kuvakirja, jossa kuva ja teksti täydentävät toisiaan. Kirja antaa kuvan autistisesta siskosta, jolla on sosiaalisen vuorovaikutuksen ja sosiaalisen kommunikaation vaikeuksia. Tässä kirjassa ei tule esille lainkaan sosiaalisen mielikuvituksen vaikeuksia.

Sosiaalisen kommunikaation vaikeudet tulevat kirjassa parhaiten esille ihan kirjan alussa. Siinä veli kertoo, kuinka sisko ei osaa sanoa sanaakaan, mutta puhuu paljon! Kuvassa siskolla on puhekupla, jossa lukee "pap pap pap!!". Kuvassa sisko ohjaa reppua kädessä pitävää veljeä ovelle. Sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeudet taas tulevat parhaiten esille kuvassa, jossa sisko näyttää mumuille kieltä ja veli ja mummi ovat hämillään. Kuvassa veli kertoo, että joskus minun siskoni on ilkeä mumuille.

Kirjassa tuodaan esille mitä yhteistä siskolla on veljensä kanssa ja mitä eroa heidän käytöksellään ja mielenkiinnonkohteillaan on. Monissa kuvissa ja teksteissä käsitelläänkin enemmän sisarusuhdetta, kuin siskon autistisia käyttäytymispiirteitä tai tapaa toimia.

4.3 Autismin kuvaus Puhuminen ei ole minun juttuni! -kirjassa

Kirjassa keskitytään autismin sosiaalisen kommunikaation vaikeuksiin. Kirjan päähenkilö on Minä ja minun siskoni -kirjasta tuttu sisko. Autistisen siskon sosiaalisen kommunikaation vaikeudet näkyvät kuvissa selkeästi, siskon

ajatukset ovat kuvissa ajatuskuplassa ja puhetta ei ole ollenkaan. Tarina kulkeekin eteenpäin siskon ajatusten ja veljen puheen muodossa, joita kuvat tukevat. Kirjassa tulee esille myös autismin erityispiirteistä aistiyliherkkyys, sillä sisko on äänyliherkkä. Tämä tulee todella hyvin esille kirjan kuvassa, jossa sisko on ruokapöydän ääressä, pitelee korviaan ja hänen ilmeensä on tuskainen. Ympärillä olevat kuviot voi tulkita kuvaavan ruokailun ääniä. Kuvassa sisko ajattelee: ”En kestä ruokailun ääniä. Kunpa voisin kytkeä kuuloni pois päältä.” Kuva ja teksti antavatkin yhdessä selkeän kuvan siskon voimakkaasta reagoimisesta normaaleihin ruokailun ääniin.

Kirjassa tulee esille siskon kommunikoinnissa tukena käyttämät kuvat. Kuvassa sisko pitää kädessään kuvaa, jossa on wc-istuin ja näyttää sitä mummille. Mummi kysyy: ”Onko sinulla vessahätä, muru?” Sisko ajattelee, että on ja hymyilee. Kirjassa tulee esille myös autistille tärkeät rutiinit. Tämä tulee hyvin esille kuvassa, jossa sisko ja veli ovat sohvalla lukemassa kirjaa. Seinällä oleva kello näyttää seitsemän ja sisko osoittaa sitä, ajatellen: ”Katso! Kello on seitsemän!”. Veli vastaa siskon kellon osoitukseen sanomalla: ”Aika pestä hampaat!”

Kirja kertoo hyvin autistisen siskon sosiaalisen kommunikoinnin haasteista, mutta näyttää myös siskon keinoja kommunikointiin ilman sanoja. Kirja tuo esille myös autistisen siskon erityispiirteistä äänyliherkkyiden ja rutiinien tärkeyden niin päiväjärjestyksessä kuin tietyn unilelun tarpeellisuudesta.

4.4 Autismi kuvaus Kaarle Karhun kirja -kirjassa

Kirja sisältää kuusi eri tarinaa, jotka käsittelevät erilaisia autismin piirteitä. Kirjoissa seikkailee Kaarle Karhu veljensä Vilikkaan Viljamin kanssa. Tässä kirjassa on selkeästi enemmän tekstiä kuin muissa tutkimuksen kohteena olleissa kirjoissa. Kuvat ovat myös kirjassa pienempiä kuin muissa kirjoissa. Kirjassa ei juuri tule esille autistin sosiaalisen kommunikoinnin vaikeuksia tai sosiaalisen mielikuvituksen vaikeuksia. Kirjan tarinoissa tulee esille jonkin verran sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeuksia, eniten kirjassa käsitellään kuitenkin muita autismin erityispiirteitä.

Kirjassa on yksi tarina Kaarle Karhun aisteista. Tarinan ensimmäisessä kuvassa Kaarle Karhu maistaa ruokaa, joka ilmeisesti maistuu tai tuntuu

epämiellyttävältä, sillä Kaarle Karhu puristaa silmiä kiinni ja ilme antaa ymmärtää epämiellyttävästä tunteesta. Kaarle Karhu onkin aistiyliherkkä monien aistien suhteen, kuten seuraavasta, kuvan vieressä olevasta esimerkki kappaleesta hyvin huomaa (Hewitt, 2021, s. 18):

Kaarle Karhun aistit toimivat eri tavalla kuin monella muulla. Kaarlen aistit ovat hyvin herkkät. Hänellä on tarkat silmät, tarkat korvat ja tarkka nenä. Niistä on paljon hyötyä; Kaarle huomaa tarkasti kaiken mitä ympärillä tapahtuu. Mutta joskus valot tuntuvat liian kirkkailta, äänet liian kovilta ja hajut liian voimakkailta. Myös jotkut vaatteet tuntuvat inhottavilta päällä. Kaarlen makuaistikin on tarkka. Hän syö mielellään aina samoja, tuttuja ruokia. Uudet ruoat maistuvat oudolta ja tuntuvat suussa kummalliselta.

Kuva tukee varsinkin kappaleen viimeistä lausetta. Tarinassa kerrotaan myöhemmin, kuinka näissä aisteja kuormittavissa tilanteissa Kaarle Karhu hakeutuu rauhalliseen paikkaan rentoutumaan, jotta aivot saavat levätä.

Kirjassa tulee hyvin esille myös autistin rutiinien tärkeys ja se kuinka ne luovat turvallisuuden tunnetta. Tästä on hyvä esimerkki tarinan Kaarle Karhu joustaa ensimmäinen kappale (Hewitt, 2021, s. 23):

Kaarle Karhu haluaa aina tehdä samoja asioita, samassa järjestyksessä ja samalla tavalla. Hän haluaa aina käyttää samoja vaatteita, syödä samoja ruokia, leikkiä samoja leikkejä ja katsoa samoja ohjelmia yhä uudelleen. Kaarle on myös hyvin tarkka siitä, että asiat tehdään tutussa järjestyksessä. Tutut asiat rauhoittavat ja tuntuvat turvallisilta. Mutta joskus tulee muutos ja asiat menevätkin eri tavalla. Muutokset ja uudet asiat voivat pelottaa ja harmittaa Kaarleä.

Tekstin kanssa samalla sivulla on kuva, jossa Kaarle Karhu venyttää kuminauhaa äärimmilleen. Kuva tukee tarinan nimeä, mutta ei itse tarinaa.

Tämä kirja antaa monipuolisen kuvan autistisesta Kaarle Karhusta. Kaarlella on elämässään haasteita, mutta hänellä on todella hyvä muisti, hän pitää tavarat järjestyksessä ja pitää rutiineista. Kaarle Karhu osaa myös puhua ja juttelee kavereiden kanssa. Kaarlen elämään tuo haasteita aistiyliherkkyys ja autistille tyypillinen jumittuminen, mikäli asiat eivät mene odotetulla tavalla. Kaarlella ei ole sosiaalisen kommunikoinnin tai mielikuvituksen vaikeuksia, mutta jonkin verran löytyy sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeuksia.

5 POHDINTAA

5.1 Yhteenveto ja johtopäätökset

Kaikissa kirjoissa tuli esille autistiselle lapselle tyypilliset sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeudet. Kirjoissa se tuli esille katsekontaktin puutteena, omiin oloihin hakeutumisena, keskittymisenä omiin puuhiin muista välittämättä sekä epäsopivana käytöksenä toisia kohtaan. Nämä ovatkin autistiselle lapselle tyypillistä käyttäytymistä, jonka myös Kerola kollegoineen (2009, s. 25) on tuonut esille.

Sosiaalisen kommunikaation vaikeudet tulivat esille kolmessa kirjassa. Ainoastaan Kaarle Karhu osasi puhua ja keskustella kavereiden kanssa. Autististen lasten kohdalla sosiaalisen kommunikaation vaikeudet ovat kuitenkin yleensä ensimmäinen asia, johon kiinnitetään huomiota, sillä autisteilla on vaikeuksia kielen tuottamisessa ja ymmärtämisessä (Kerola ym., 2009, s. 25). Sosiaalisen kommunikaation vaikeudet ovatkin yksi selkeimmistä autistisista piirteistä, sillä vielä aikuisenakin lähes puolet autisteista on ilman selkeää puheilmaisua (von Tetzchner & Martinsen, 2000, s. 96).

Kirjoista vain yhdessä tuli esiin autismin erityispiirteistä käsien heiluttelu ja siinäkin ainoastaan yhdellä sivulla. Kerola kollegoineen (2009, s. 25) kuitenkin mainitsee juuri käsien ja esineiden heiluttelun yhdeksi autismin tyypilliseksi erityispiirteeksi. Siksi oletin, että se voisi näkyä enemmän näissä autismia käsittelevissä lasten kuvakirjoissa.

Aistiliherkkyys tuotiin selkeästi esille kahdessa kirjassa. Siskon kuuloaisti toimi yliherkästi ja Kaarle Karhulla oli kaikki aistit yliherkkiä. Kirjojen esimerkit ja kuvat olivat hyviä ja toivat hyvin esille aistiliherkän lapsen haasteet ja mahdollisuuden samaistua niihin.

Kahdessa kirjassa tuli esille autistisen lapsen poikkeuksellisen hyvä muisti. Aapo muisti kaikki radioasemat ulkoa ja Kaarle Karhu taas muistaa tarkasti eläinlajien nimet, sekä elokuvien ja tarinoiden kulun. Kaarle Karhu on myös

voittamaton muistipelissä, juuri hyvän muistinsa ansiosta. Vermeulen (2013, s. 32) tuo esille, että autistiset ihmiset ovat poikkeuksellisen hyviä muistamaan omaan elämäänsä liittyvät faktat, itse koetut ja muiden kertomat, ja he osaavat kertoa niistä uskomattoman yksityiskohtaisesti ja tarkasti. Timonen (2019) taas mainitsee, että joillakin autistisilla lapsilla on poikkeuksellisen hyvä muisti, esimerkkeinä hän mainitsee, miten joku muistaa ja toistaa tarkasti mainostekstejä, joku muistaa herkkujen kätkön pitkänkin ajan kuluttua tai kuinka joku saattaa muistaa monimutkaisen reitin sukulaisen luokse.

Kahdessa kirjassa tuli esille muiden ihmisten ihmettelevä käytös autistisen lapsen käyttäytymistä kohtaan. Minä ja minun siskoni kirjassa on aukeama, jossa veli ja sisko kävelevät bussipysäkin ohi ja bussia odottavat hahmot katsovat oudosti äänittelevää siskoa kummastuneena ja ihmettelevänä. Veli toteaaakin, että muut katsovat siskoa usein pitkään. Aikaisemmin tuli esille, kuinka Aapon poikkeavaa käyttäytymistä ihmeteltiin kaupassa. Aaposta kertovassa kirjassa tuodaan esille toive, että avoin puhe autismista auttaa myös ymmärtämään Aapoa ja hänen vanhempiaan tulevaisuudessa. Heikkilä-Halttunen (2010, s. 175) toteaaakin Ystäväni Aapo, jolla on autismi -kirjan olevan malliesimerkki tavasta, jolla lastenkirjojen uskotaan asiallisen tiedon avulla vähentävän ennakkoluuloja.

Kirjoissa tuli selkeästi ja monipuolisesti esille autismin piirteitä, ja autistisen lapsen erilainen käyttäytyminen, mutta myös yllättävä taito, kuten hyvä muisti. Kirjat antoivat todentuntuisen kuvan autistisen lapsen käyttäytymisestä ja tavasta toimia, sekä muiden ihmisten suhtautumisesta autistiseen lapseen. Kirjoissa tuli esille myös autistisen lapsen mahdollisuus kommunikointiin muuten kuin puhumalla ja strukturoidun arjen ja rutiinien tärkeys. Kirjojen päähenkilöillä oli jokaisella vähän erilaiset autismin piirteet. Tämä tukee hyvin autismin yksilöllistä oirekuvausta ja sen aiheuttamia yksilöllisiä rajoitteita ja haasteita.

Kaarle Karhun kirja ei mielestäni ollut Heikkilä-Halttusen (2015, s. 40) ja Heinimaan (2001) määritelmän mukainen lasten kuvakirja. Sen mukaan lasten kuvakirjassa teksti ja kuva muodostavat tasapainoisen kokonaisuuden ja siinä sana ja kuva täydentävät toisiaan. Kaarle Karhun kirjassa oli suhteessa huomattavasti enemmän tekstiä kuin kuvia, ja kuvat kertoivat jotakin kirjoitetusta tarinasta. Kaarle Karhun kirja sopii kuvakirjan määritelmään, jossa tarinaa kerrotaan tekstin ja kuvien avulla siten, että jokaiselta aukeamalta löytyy vähintään yksi kuva (Heinimaa, 2001). Heikkilä-Halttunen (2015, s. 40) toteaaakin,

että nykyään monissa lasten kuvakirjoissa on ihan liian paljon tekstiä. Kolme muuta kirjaa sopivat Heikkilä-Halttusen (2015, s. 40) ja Heinimaan (2001) määritelmään lasten kuvakirjasta.

5.2 Pohdintaa tuloksista

Tämän tutkimuksen aineistona olevia kirjoja voisi hyvin käyttää varhaiskasvatuksessa pedagogisina työkaluina, varsinkin jos ryhmässä on autistisia lapsia. Näiden kirjojen avulla pystyy hyvin kertomaan muulle ryhmälle autistisen lapsen erilaisesta käyttäytymisestä ja reagoinnista erilaisiin aistiärsykkeisiin, kuten esimerkiksi meluun tai valoon. Kirjoja kannattaisi lukea heti autistisen lapsen aloittaessa varhaiskasvatusryhmässä, mutta myös sopivissa tilanteissa toimintakauden aikana. Esimerkiksi tilanteesta, jossa autistinen lapsi haluaa aina leikkiä tietyllä lelulla tai laittaa tavaroita jonoon, voisi kuvakirjan avulla keskustella muiden lasten kanssa autistisen lapsen erityispiirteistä. Näin muu ryhmä voisi helpommin myös hyväksyä, miksi yksi lapsi haluaa leikkiä juuri tietyllä lelulla. Toisaalta autistisen lapsen ruoka ja ruokailutilanne voi muista lapsista tuntua erikoiselta, miksi joku saa syödä sormin tai miksi hänen ruokansa on erilaista. Tällaiset päivittäiset asiat olisi hyvä käydä muun ryhmän lapsien kanssa avoimesti läpi, ja näistä kirjoista on hyvä tuki näiden tilanteiden läpikäyntiin.

Analysoidut lasten kuvakirjat ovat fiktiivisiä teoksia ja niissä kirjailija on voinut ottaa taiteellisia vapauksia kuvituksen ja tekstin suhteen. Kaarle Karhun kirjassa tämä tuli hyvin esiin. Esimerkiksi Kaarle Karhu kärsi kaikkien aistien yliherkkyydestä, tämä ei mielestäni ole realistista, mutta toki korostaa ja antaa hyvän kuvan aistiyliherkän lapsen haasteita. Useamman esimerkin avulla lapset pystyvät paremmin sisäistämään autistisen lapsen haasteet aistiärsykkeiden tulvan suhteen.

Kahdessa kirjassa tuli esille muiden ihmisten ihmettelevä ja tuijottava käyttäytyminen autistisia lapsia kohtaan. Tämä on varmasti tuttua autistisen lapsen perheille. Onneksi kuitenkin tietoisuus autismista on lisääntynyt valtavasti viimeisten vuosikymmenten aikana (Juhola, 2018, s. 231). Vanhemmat ovat kirjoittaneet autistisista lapsistaan kirjoja, he ovat olleet ajankohtaisohjelmissa kertomassa autistisesta lapsestaan ja lisäksi vielä autistiset ihmiset itse ovat

olleet kertomassa elämästään ajankohtaisohjelmissa (Juhola, 2018, s. 76, 140). Tämä on lisännyt tietoisuutta autismista aikuisille. Näillä analysoiduilla kuvakirjoilla autismitietoisuutta pystytään lisäämään myös lasten keskuudessa. Tämä toivottavasti vähentäisi myös muiden ihmisten ihmettelevää ja tuijottavaa suhtautumista autistisiin lapsiin.

Työskentelen kahden autistisen lapsen kanssa ja heillä on molemmilla toistuvaa käsien heiluttelua, heillä se on useimmiten yhteydessä innostumiseen tai iloisuuteen jostakin asiasta. Käsien heiluttelua esiintyy myös stressaavissa tilanteissa, joten silloin kyseessä on todennäköisesti turvallisuuden tunteen luominen. Itseäni jäikin mietityttämään, että miten yleistä tämä käsien heiluttelu autistisilla lapsilla on, sillä vain yhdessä näistä kirjoista se tuli esille.

Autististen lasten kuntoutuksessa on iso merkitys puhe-, toiminta-, musiikki- ja muilla terapeuteilla. On tärkeää, että terapeuttien toimintatavat ovat käytössä lapsen jokapäiväisessä arjessa, niin kotona kuin varhaiskasvatuksessa, jotta autistisen lapsen arki olisi mahdollisimman kuntouttavaa (Kerola & Timonen, 2002). Kirjoissa ei kuitenkaan ollut kuin yksi maininta terapeuteista, Aapon puheopettaja, joka mainittiin kerran koko kirjassa. Terapeuttien toiminta olisi voinut näkyä enemmänkin kirjoissa, sillä varsinkin puhe- ja toimintaterapeutit ovat osa autistisen lapsen arkea, myös varhaiskasvatuksessa.

5.3 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää mahdollisimman tarkka kaikkien vaiheiden kuvaus tutkimuksen toteutuksesta (Hirsjärvi ym., 2015, s. 232). Olen pyrkinyt mahdollisimman avoimesti kertomaan, kuinka tutkimukseen valikoitui juuri nämä neljä autismia käsittelevää lasten kuvakirjaa. Kirjojen analysoinnin vaiheet ja tulokset olen myös kertonut mahdollisimman avoimesti. Olen pyrkinyt analysoinneissa olemaan myös mahdollisimman objektiivinen, jotta oma tausta ja kokemukset eivät vaikuttaisi tutkimuksen tuloksiin. Tuomi ja Sarajärvi (2011, s. 136) kuitenkin toteavat, että laadullisessa tutkimuksessa myönnetään tutkijan taustan vaikutus tutkimukseen, sillä tutkija on tutkimusasetelman luoja ja tulkitsija.

Tutkimuksen yleistettävyyden kannalta olisi ollut hyvä, jos tutkimusaineistoa olisi ollut enemmän. Autismia käsitteleviä suomenkielisiä lasten kuvakirjoja ei

kuitenkaan ollut enempää kuin neljä kappaletta. Kirjat olivat tyyliltään erilaisia, joten niiden kirjakohtainen analysointi ja kirjakohtainen tulosten koonti oli perusteltua.

5.4 Jatkotutkimusaiheita

Autistisista lapsista varhaiskasvatuksessa on melko vähän tutkimustietoa. Jatkotutkimukseksi voisi olla kiinnostavaa selvittää autistisen lapsen suhtautumista muihin lapsiin. Palomäen (2013, s. 74) tutkimus toi esille autistisen lapsen vähäisen kommunikoinnin muille ryhmän lapsille. Olisi kuitenkin kiinnostavaa tietää, että seuraako autistinen lapsi muun ryhmän toimintaa mitenkään vai onko hän täysin keskittynyt omaan maailmaansa. Toisaalta olisi kiinnostavaa myös tutkia muiden ryhmän lapsien suhtautumista autistiseen lapseen, sekä sitä, että kuinka hyvin tutkimuksen kohteena olevien kirjojen avulla pystyisi auttamaan muita ryhmän lapsia tutustumaan ja hyväksymään autistinen lapsi omana erityisenä itsenään.

LÄHTEET

- Autismiliitto. (julkaisuaika tuntematon). *Diagnosointi*. Haettu 25.3.2022 osoitteesta <https://autismiliitto.fi/autismi/autismikirjon-hairio-ja-diagnosointi/#title-0>
- Autismiliitto. (julkaisuaika tuntematon). *Perustietoa autismista*. Haettu 25.3.2022 osoitteesta <https://autismiliitto.fi/autismi/perustietoa-autismista/>
- Avellan, A. & Lepistö, T. (2008). *Varhis. Opas pienten autististen lasten varhaiskuntoutukseen*. Lastenlinnan sairaala.
- Berggren, K. (2020). Aistit ja esteettömyys. Teoksessa J. Oksanen & R. Sollasvaara (toim.), *Esteille hyvästit! Opas autismikirjon sekä adhd- ja Tourette-oireisten lasten kasvattajille*. (s. 94-114). Autismisäätiö.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2001). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 5. painos. Vastapaino.
- Heikkilä-Haluttunen, P. (2010). *Minttu, Jason ja Peikonhäntä: lasten kuvakirjoja kipeistä aiheista*. BTJ Finland Oy.
- Heikkilä-Haluttunen, P. (2015). *Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen*. Atena Kustannus Oy.
- Heinimaa, E. (2001). Kuvakirjat lapsen ja aikuisen maailmassa. Teoksessa M. Suojala & M. Karjalainen (toim.), *Avaa lastenkirja! Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön* (s. 142-163). Lasten Keskus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2015). *Tutki ja kirjoita*. 20. painos. Tammi.
- Ikonen, O. & Suomi, A. (1998). Autismi: esiintyvyys ja käyttäytyminen. Teoksessa O. Ikonen (toim.), *Autismi, teoriasta käytäntöön*. (s. 53-72). Atena kustannus Oy.
- Juhola, E. (2018). *Autismin muuttuvat kasvot. Autismisäätiö 20 vuotta*. Into Kustannus.
- Kerola, K., Kujanpää, S. & Timonen, T. (2009). *Autismin kirjo ja kuntoutus*. PS-kustannus.

- Kerola, K. & Timonen, T. (2002). Autismin kirjo. Teoksessa M. Jahnukainen (toim.), *Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa*. (s. 309-319). 11. painos. Lastensuojelun Keskusliitto.
- Kuula, A. (2006). *Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino.
- Laukka, M. (2001). Sotketut peikon kasvot. Kuvakirjat ja kirjojen kuvat. Teoksessa T. Korolainen (toim.), *Kirjaseikkailu. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas*. (s. 63-76). Tammi.
- Palomäki, E. (2013). *Spontaani kommunikointi ja autismi: tapaustutkimus kolmen pojan aloitteista päivähoitossa*. [pro gradu -työ, Jyväskylän yliopisto]. JYX Digital Repository <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/41778>
- Partanen, K. (2010). *Voimaa autismin kirjon kuntoutukseen*. Autismsäätiö.
- Pike, R. (2017). *Autismikirjo: Näin kerrot lapselle diagnoosista*. Autismi- ja Aspergerliitto ry.
- Suojala, M. (2001). Taidesatu elää ajassa ja ajattomana. Teoksessa M. Suojala & M. Karjalainen (toim.), *Avaa lastenkirja! Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön* (s. 30-55). Lasten Keskus.
- Taylor, P. (2011). *A Beginner's Guide to Autism Spectrum disorders*. Jessica Kingsley Publishers.
- Timonen, T. (2019). Terapiaohjelma myönteisten käyttäytymisvalmiuksien lisäämiseksi. Teoksessa T. Timonen & P. Hämäläinen (toim.), *Autismikirjon kuntoutusmenetelmät*. (s. 110-134). PS-kustannus.
- Timonen, T., Castrén, M. & Ärölä-Dithapo, M. (2019). *Autismikirjo: tausta, diagnostiikka ja tutkimus*. PS-kustannus.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. (2011). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 8. painos. Tammi.
- Varto, J. (2011). Miksi miettiä metodologioita. Teoksessa K. Holma & K. Mälkki (toim.), *Tutkimusmatkalla. Teoria, metodologia ja filosofia kasvatustutkimuksessa*. (s. 13-24). Gaudeamus.
- Vermeulen, P. (2013). *I am Special*. Jessica Kingsley Publishers.
- Vermeulen, P. (2019). *Autismi ja kontekstisokeus*. Autismsäätiö.
- Vilka, H. (2021). *Tutki ja kehitä*. 5. painos. PS-kustannus.
- von Tetzchner, S. & Martinsen, H. (2000). *Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin*. 2. painos. Kehitysvammaliitto.

LIITTEET

Analysoitavat lasten kuvakirjat olivat:

- Larchez, M. & Treiber, F. (2003). *Ystävänä Aapo, jolla on autismi*. 2. painos. Autismiliitto.
- Robbins, R. (2019). *Minä ja minun siskoni*. Kustannus-Mäkelä Oy.
- Robbins, R. (2020). *Puhuminen ei ole minun juttuni!* Kustannus-Mäkelä Oy.
- Hewitt, S. & Austen, T (2021). *Kaarle Karhun kirja*. Pinkumi.